

(ISSN: 2587-0238)

Altay, N. (2026). Coğrafya Dersine Ön Öğrenme Oluşturması Bakımından Sosyal Bilgiler Ve Fen Bilimleri Öğretim Programlarının İncelenmesi, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 11(32), 60-71.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijetsar.796>

Article Type (Makale Türü): Araştırma makalesi

COĞRAFYA DERSİNE ÖN ÖĞRENME OLUŞTURMASI BAKIMINDAN SOSYAL BİLGİLER VE FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ

Nalan ALTAY

Doç. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, Türkiye, nalankoglu@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0807-7494

Gönderim tarihi: 22.11.2025

Kabul tarihi: 12.02.2026

Yayın tarihi: 15.03.2026

ÖZ

Yeni öğrenilen bilgiler, önceki öğrenmelerle ilişki kurulduğunda öğrenme daha etkili şekilde gerçekleşir. Ön bilgilerin yetersiz olması durumunda öğrenme süreci tam olarak gerçekleşemez ve öğrenci başarısız olabilir. Dolayısıyla ön öğrenmeler yeni bilgi ve becerilerin oluşmasına zemin hazırlar. Çalışmanın amacı sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programlarının 9. sınıf coğrafya öğretim programı öğrenme çıktıları açısından yeterli hazırbulunuşluğu oluşturup oluşturmadığını ortaya koymaktır. Çalışmanın problemi; “Sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programları, 9.sınıf coğrafya öğretim programı öğrenme çıktıları açısından ön öğrenmeleri sağlamakta mıdır?” olarak belirlenmiştir. Araştırma nitel yöntemle hazırlanmıştır. Coğrafya öğretim programı (2024), sosyal bilgiler öğretim programı (2024) ve fen bilimleri öğretim programı (2024) öğrenme çıktılarının içerik analizi ile analizi yapılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde dokuzuncu sınıf coğrafya öğretim programı öğrenme çıktılarının ön öğrenmelerini oluşturacak ön öğrenmelerin büyük ölçüde sağlandığı; ancak koordinat sistemi, yer kürenin oluşumu, Türkiye’nin idari bölümleri ve Türkiye’nin nüfus özellikleri konularına ilişkin ön öğrenmeleri destekleyecek ön öğrenmelerin önceki öğretim programlarında yeterince oluşturulmadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Coğrafya eğitimi, coğrafya öğretim programı, sosyal bilgiler öğretim programı, fen bilimleri öğretim programı, ön öğrenme.

Sorumlu Yazar: Doç. Dr. Nalan Altay, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi*, nalankoglu@gmail.com.

Etik Kurul Onayı: Çalışmada kullanılan veriler dokümanlardan oluştuğu için etik izin gerektirmemektedir.

İntihal/Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

AN ANALYSIS OF SOCIAL STUDIES AND SCIENCE CURRICULA IN TERMS OF PRE-LEARNING FOR GEOGRAPHY CLASSES

ABSTRACT

Newly acquired knowledge is learned more effectively when it is linked to prior learning. If prior knowledge is insufficient, the learning process cannot be fully realized and the student may fail. Therefore, prior learning prepares the ground for the formation of new knowledge and skills. The aim of the study is to reveal whether the social studies and science teaching programs provide sufficient cognitive infrastructure in terms of the learning outcomes of the 9th grade geography teaching program. The problem of the study is defined as “Do the social studies and science teaching programs provide prior learning in terms of the learning outcomes of the 9th grade geography teaching program?” The research was prepared using qualitative methods. The learning outcomes of the geography teaching program (2024), social studies teaching program (2024), and science teaching program (2024) were analyzed through content analysis. Overall, it was found that the 9th grade geography curriculum learning outcomes largely provide the foundation for prior learning; however, the cognitive foundation to support prior learning on topics such as the coordinate system, the formation of the globe, Turkey's administrative divisions, and Turkey's population characteristics was not sufficiently established in previous curricula.

Keywords: Geography education, geography teaching program, social studies teaching program, science teaching program, prior learning.

GİRİŞ

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre anlamlı öğrenmenin temel ilkelerinden biri, bireyin yeni karşılaştığı bilgileri daha önce öğrendikleri ile ilişkilendirmesidir (Sherman ve Kurshan, 2005). Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan öğretim programları bütüncül yapıya sahiptir. Yani öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının yanı sıra ön bilgileri, ön öğrenmeleri ve bilişsel alt yapıları göz önüne alınır (Ayan ve Özkan, 2022). Bloom (1998) en basit konuların bile öğrenilebilmesinin ön öğrenmelere dayalı olduğunu savunur. Turaçoğlu ve Kartal (2014) bir eğitim kademesinde kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarının alt kademelerdeki kazanımlar üzerine yapılandırıldığı ve bu açıdan hazırbulunuşluğun önemli olduğunu ifade eder.

Hazırbulunuşluk hem yeni öğrenilecek bilgileri etkiler hem de yapılandırma sürecinden etkilenir (Açıkgöz, 2004). Yapılandırmacı anlayışta öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyi öğrenmelerine yön veren temel unsurlardan biridir (Şaşan, 2002). Çünkü bir bilginin öğrenilebilmesi için bu bilginin temelini oluşturan ön bilgilere sahip olunması gerekir. Bir konunun öğrenilebilmesi için öğrenenlerde gerekli ön bilgiler başta olmak üzere diğer tüm özellikler hazırbulunuşluk olarak tanımlanabilir (Ertürk, 1998). Hazırbulunuşluk bilişsel, duyuşsal ve devinışsel olarak sınıflandırılır (Başar, 2001). Bilişsel hazırbulunuşluk yeni bir bilginin öğrenilebilmesi için ön koşul bilgilere sahip olunmasıdır (Tuna ve Kaçar, 2005).

Yeni öğrenilen bilgilerin eski öğrenilenlerle ilişkilendirilmesinde 3 yol olduğu düşünülür. Eğer yeni öğrenilen bilgiler daha önce öğrenilenlerle uyumlu ise birey bu bilgileri öğrenir. Böyle bir uyum oluşmıyorsa ön bilgiler yetersiz olduğu için yeni bilgi ezberlenir. Bu durumda yeni öğrenilen bilgi benzer durumlarda hatırlanır ancak farklı bir durum ortaya çıktığında hatırlanmaz. Üçüncü yol ise ön bilgilerin yetersiz olması durumunda öğrenme için çaba gösterilmez ve bu nedenle öğrenme gerçekleşmez (Appleton ve Assako, 1996). Öğrenci başarısızlıklarının temel nedeni yeni bilgilerin eski bilgilerle ilişkilendirilememesi yani bu üçüncü durumdur (Turaçoğlu ve Kartal 2014).

Bloom (1979) da bir üniteye bilgilerin öğrenilmesinde gerekli ön bilgiler olan bilişsel giriş davranışlarının önemine işaret eder ve öğrenmede bilişsel farklılıkların eğitim yoluyla sonradan kazanılanlara göre önemsiz olduğunu savunur. Bir öğrenme alanında gerekli bilişsel yeterliliğe sahip olmak için daha önceden öğrenilmesi gereken bilişsel davranışlara bilişsel giriş davranışları denir (Büyükkaragöz ve Sünbül, 1997). Öğrencilerin önceki bilgiler ile sonradan öğrenilecek bilgiler arasında bir bağ ve ilişki kurması; yani yeni öğrenilenlere önceki öğrenmelerin temel oluşturmuş olması öğrenme sürecinde önemli bir unsurdur. Ön öğrenmelerde yaşanacak eksiklikler yeni öğrenilecek bilgilerin eksik öğrenilmesine veya öğrenilememesine neden olabilir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında 2024 öğretim programlarının yatay ve dikey boyutta ele alındığı ifade edilmektedir. Yatay boyut aynı sınıf seviyesinde farklı konular arasındaki ilişkiyi; dikey boyut bir konu alanının sınıf seviyeleri değiştiğinde gösterdiği ilerlemeyi ifade etmektedir. Bu anlayış ile sınıf seviyeleri ilerledikçe konu derinliğinin artması ve programların kendi içinde sürekliliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ortak bir düşünce sisteminden beslenen derslerde birbiriyle ilişkili bilgiler hem sistemli hem de bütünlük olarak verilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Öğretim programlarında öğrencilerin bir öğrenme alanını öğrenebilmeleri için ön öğrenmelere gereksinim duyulduğu; bu ön öğrenmelere ait bilgilerin her öğrenme alanından önce temel kabuller başlığı altında verildiği görülür. Demirel de (2010) ön öğrenmelerin önemine işaret ederek öğretim programlarında

içeriğin aşamalı bir sistem içerisinde hazırlanması gerektiğini ifade eder. Bu nedenle ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler derslerinin lise coğrafya dersleri için nasıl bir ön öğrenme durumu oluşturduğu önemli görülmüştür. Ancak alanyazında orta öğretime veya orta okula başlayan öğrencilerin herhangi bir derse hazırbulunuşluğunu ortaya koyan çalışmaların sınırlı olduğu görülür. Bu çalışmalardan biri Turaçoğlu ve Kartal'a (2014) aittir. Araştırmacılar lise kimya dersinde hazırbulunuşluğun yetersizliğine dikkat çekmektedirler. Şeyhoğlu ve Geçit (2011) ve Tülümen (2018) ise lise öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutum düzeylerini incelemiş ve bu seviyenin orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Eğitim bilimleri alanında (Harman ve Çeliker, 2012; Mercan-Uzun ve Alat, 2017; Yorgun ve Sak, 2021; Alıcı ve Şahin, 2021; Tekin ve Koçyiğit, 2022) yapılan çalışmaların ise okul öncesi ve ilkökul hazırbulunuşluğuna odaklandığı görülür. Bazı çalışmalarda ise sosyal bilgiler alanında coğrafyanın yeri ve önemine dikkat çekilmiştir (Ocak ve Bulut, 2014; Aksu ve Sarı, 2015; Durmuş ve Baş, 2016; Demirkaya ve Karacan, 2019; Şahin, 2019; Kaçar ve Bulut, 2020; Yılmaz vd., 2022).

Sosyal bilgiler dersi tarih, vatandaşlık bilgisi ve coğrafya başta olmak üzere sosyal bilimlerin disiplinlerini içermekte; öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgileri kazandırmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler tarih, coğrafya gibi sosyal bilimlere ait disiplinlerin bilişsel alt yapısının da oluşturulduğu bir alandır. Bu yüzden sosyal bilgiler ve fen bilimleri derslerine ait öğretim programları ile coğrafya dersi öğretim programları arasında dikey bütünlüğün sağlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı ortaokul fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programlarının lise coğrafya dersi hazırbulunuşluğu açısından etkililiğini ortaya koymaktır. Bu amaçla coğrafya öğretim programında belirtilen öğrenme çıktıları ve temel kabuller incelenmiş; bunların fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programındaki karşılıkları ortaya konmuştur. Çalışmanın problemi; "Sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programları, 9. sınıf coğrafya öğretim programı öğrenme çıktıları açısından ön öğrenmeleri sağlamakta mıdır?" sorusu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, coğrafya öğretim programına ön öğrenmeleri oluşturması bakımından sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programlarının incelenmesini içerdiğinden, bir nitel araştırma deseni olan durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Durum çalışması, nasıl ve niçin gibi sorulara karşılık arandığı ve olayların veya olguların detaylandırılarak incelenmesini sağlayan bir bilimsel araştırma desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada coğrafya öğretim programı (2024), sosyal bilgiler öğretim programı (2024) ve fen bilimleri öğretim programı (2024) kullanılmıştır. İlgili programlar T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'na ait <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> uzantılı genel ağ sitesinden edinilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler analiz edilirken içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, belli bir metin içindeki ifadelerin belirli sözcükler ile kategorize edilerek sistematik bir şekilde uygulandığı analiz yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2016). İçerik analizi yapılırken birbiri ile benzerlik gösteren içerikler belirlenen temalar çerçevesinde sınıflandırılarak düzenlenir ve aktarılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Analiz aşaması sırasıyla süreç şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Öncelikle 9. sınıf coğrafya öğretim programı; öğrenme alanları, öğrenme çıktıları, içerik çerçeveleri ve temel kabuller açısından incelenmiş, bu unsurlar kodlanarak listelenmiştir. Ardından fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programları öğrenme çıktıları ve öğretme-öğrenme yaşantıları başlıkları çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu süreç sonucunda, 9. sınıf coğrafya

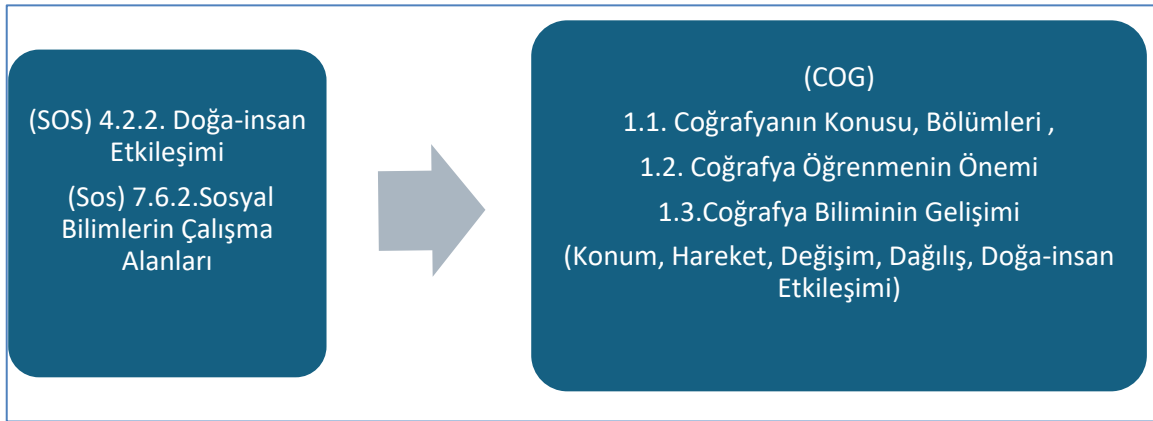
öğrenme çıktıları için gerekli olduğu düşünülen ön öğrenmelerin fen bilimleri ve sosyal bilgiler derslerinde hangi öğrenme çıktıları tarafından desteklendiği belirlenmiştir. Öğrenme çıktıları arasındaki ilişkilerin daha net ortaya konması için görsel temsiller kullanılmıştır. İlgili öğrenme çıktılarının numarası bu görsellerde verilmiştir. Ayrıca kullanılan öğretim programlarının başına COG (coğrafya), FB (Fen Bilimleri), SOS (Sosyal Bilgiler) kısaltmaları getirilmiştir.

BULGULAR

Bu başlık altında araştırmada kullanılan verilerden yola çıkılarak oluşturulan bulgulara yer verilmiştir.

1. Coğrafyanın Doğası Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

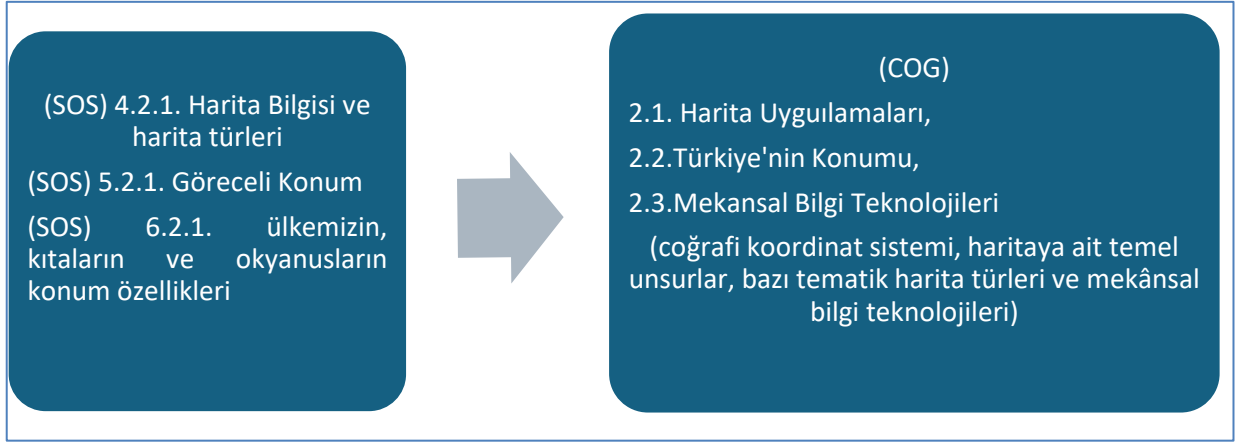
Dokuzuncu sınıf birinci öğrenme alanına ilişkin öğrenme çıktılarının; coğrafya biliminin tanımı, konusu, bölümleri, coğrafyayı öğrenmenin gerekliliği ve bu bilimin tarihsel gelişimini içerdiği görülmektedir. Bu öğrenme çıktılarının hazırbulunuşluğunu oluşturacak ön öğrenmelerin ise 4. sınıf 2. öğrenme alanında yer alan ‘doğa-insan etkileşimi’ konusu ile 7. sınıf 6. öğrenme alanında yer alan ‘sosyal bilimlerin çalışma alanları’ ile ilişkili öğrenme çıktıları tarafından desteklendiği görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Coğrafyanın Doğası Öğrenme Alanı İle İlişkili Konular

2. Mekânsal Bilgi Teknolojileri Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

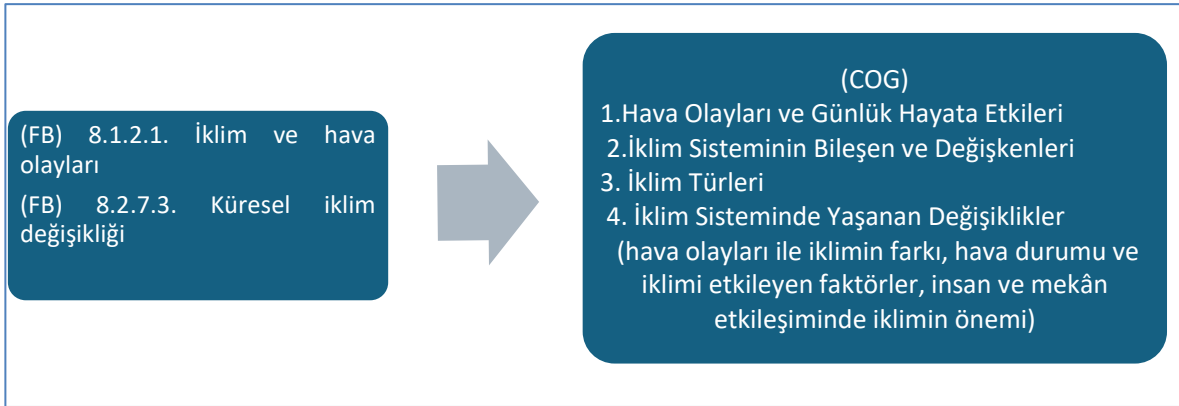
Dokuzuncu sınıf ikinci öğrenme alanı mekânsal bilgi teknolojilerini içerir. Bu öğrenme alanında üç öğrenme çıktısı bulunur. Bunlar harita uygulamaları, Türkiye'nin konumu, mekânsal bilgi teknolojileridir (MEB, 2024). Bu öğrenme alanında öğrencilerin coğrafi koordinat sistemi, haritaya ait temel unsurlar, bazı tematik harita türleri ve mekânsal bilgi teknolojileri hakkında bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programı 4. 5. ve 6. sınıflarda ikinci öğrenme alanının mekânsal bilgi teknolojileri ile ilişkili öğrenme çıktıları bulunmaktadır. Bunlar harita bilgisi, harita çeşitleri, özel konum, çeşitli yerlerin konum özellikleri konularından oluşmaktadır. Coğrafi koordinat sistemi ile ilişkili ön öğrenmeleri oluşturacağı düşünülen öğrenme çıktıları alt kademelerde yer almamaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Mekansal Bilgi Teknolojileri Öğrenme Alanı ile İlişkili Konular

3. Doğal Sistemler ve Süreçler Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

Dokuzuncu sınıf üçüncü öğrenme alanı doğal sistemler içerisinde iklim konusuna odaklanmıştır. Bu öğrenme alanında dört öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Bunlar hava olayları ve onun yaşam üzerindeki etkisi, iklim elemanları, dünya üzerindeki iklim tipleri ve küresel iklim değişimi konularını içermektedir. Bu öğrenme alanında öğrencilerin hava olayları ile iklim arasındaki farkı bildikleri, iklimi ve hava durumu üzerinde etkili olan etmenleri, insan faaliyetleri üzerinde iklim etkisi hakkında da bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Önceki sınıf kademeleri incelendiğinde 8. sınıf fen bilimleri öğretim programında ikinci öğrenme alanında iklim bilimi ile ilişkili iki öğrenme alanı bulunmaktadır. Bunlardan biri iklim ve hava olayları konusunu içerirken diğeri iklim değişikliği konusuna odaklanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Doğal Sistemler ve Süreçler Öğrenme Alanı ile İlişkili Konular

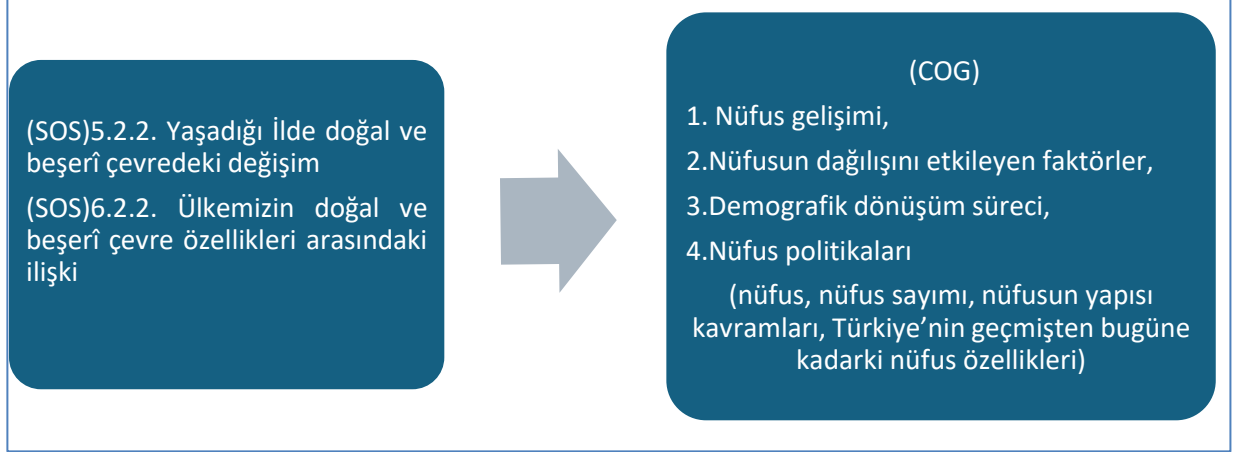
4. Beşerî Sistemler ve Süreçler Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

Dokuzuncu sınıf dördüncü öğrenme alanı beşerî sistemler içinde kabul edilen nüfus bilimine ilişkin konuları içerir. Bu öğrenme alanında dört öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Bunlar nüfusun gelişimi, nüfusun dağılışı üzerinde etkili olan etmenler, demografik dönüşüm süreci ve nüfus politikalarıdır. Bu öğrenme alanında öğrencilerin nüfus, nüfus sayımı, nüfusun yapısı, Türkiye'nin geçmişten bugüne kadarki nüfus özellikleri konuları hakkında bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Önceki sınıf kademeleri incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında 5. ve 6.

sınıf ikinci öğrenme alanlarında nüfusla ilişkili birer öğrenme çıktısı bulunur. Öğretim programında öğrenme yaşantıları da incelendiğinde doğal faktörlerin nüfus üzerinde etkilerine odaklanıldığı görülür (Şekil 4).

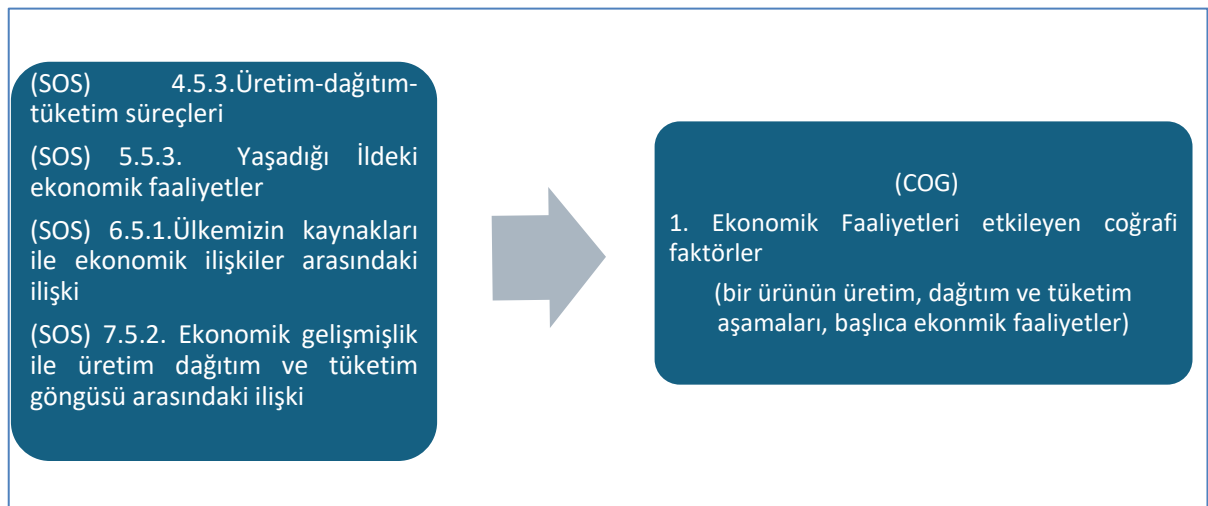
Şekil 4. Beşeri Sistemler ve Süreçler Öğrenme Alanı İle İlişkili Konular

5. Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

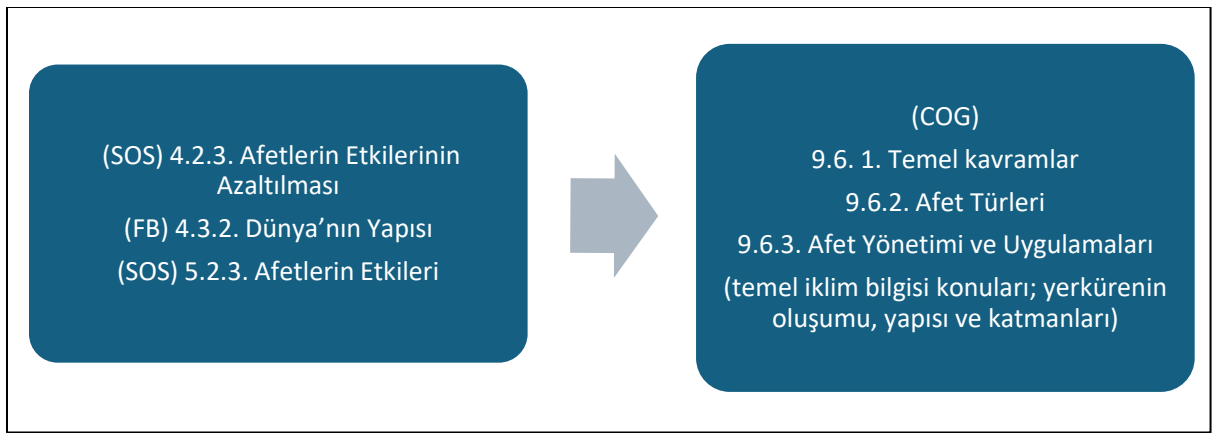
Dokuzuncu sınıf beşinci öğrenme alanı ekonomik faaliyetler ve etkileri konularını içerir. Söz konusu öğrenme alanında bir öğrenme çıktısı bulunur. Bu, ekonomik faaliyetleri etkileyen unsurlar konusudur. Bilindiği gibi ekonomik faaliyetler çeşitlidir ve doğal koşullardan etkilendiği gibi beşeri unsurlar da bu faaliyetlerin çeşidini ve dağılışını etkilemektedir. Bu öğrenme alanında öğrencilerin üretim-dağıtım ve tüketim süreçleri ve başlıca ekonomik faaliyetler konuları hakkında bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Önceki sınıf kademeleri incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında 4. 5. 6 ve 7. Sınıf Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri öğrenme alanı içinde yer alan öğrenme çıktılarının yaşanılan ildeki ekonomik faaliyetler, ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetleri arasındaki ilişkiler ve ekonomik gelişmişliğin üretim-dağıtım ve tüketim döngüsüyle ilişkisini içerdiği görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri Öğrenme Alanı İle İlişkili Bulgular

6. Afetler ve Sürdürülebilir Çevre Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

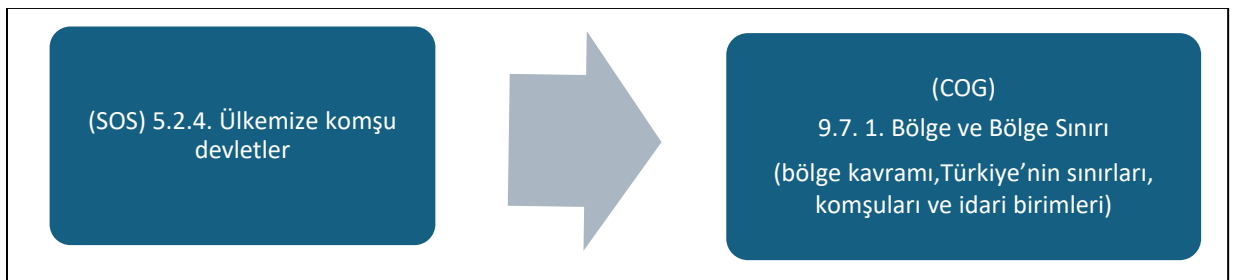
Dokuzuncu sınıf altıncı öğrenme alanı afetler ve çevresel sürdürülebilirlik konularını içerir. Bu öğrenme alanında üç öğrenme çıktısı bulunur. Bunlar afet ve afet yönetimine ilişkin temel kavramlar, afet çeşitleri ve afet yönetimi konularını içerir. Bu öğrenme alanında öğrencilerin iklim bilgisi ile ilişkili konuları ve Dünya'nın tektonik yapısı hakkında bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programında 4. ve 5 sınıf ikinci öğrenme alanlarında afetlerin etkilerinin azaltılması ve afetlerin etkileri isimli öğrenme çıktılarının bu öğrenme alanı için bilişsel alt yapıyı oluşturduğu görülmektedir. Fen Bilimleri öğretim programında ise 4 sınıf 3. öğrenme alanında dünyanın yapısı konusunun yer aldığı görülmektedir. Ancak dünyanın oluşumu konusunun önceki sınıf kademelerinde yer almadığı söylenebilir (Şekil 6).

Şekil 6. Afetler ve Sürdürülebilir Çevre Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

7. Bölgeler, Ülkeler ve Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

Dokuzuncu sınıf yedinci öğrenme alanı bölgeler, ülkeler ve küresel bağlantılar konularını içerir. Bu öğrenme alanında bölge ve bölge sınırı konusunu içeren bir öğrenme çıktısı vardır. Bu öğrenme alanında öğrencilerin bölge kavramı, Türkiye'nin sınırları, Türkiye'nin komşuları ve idari birimleri konuları hakkında bilgi sahibi oldukları kabul edilmiştir. Önceki sınıf kademeleri incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programında 5. sınıf ikinci öğrenme alanında bu konunun bilişsel alt yapısını oluşturacağı düşünülen bir öğrenme çıktısı bulunmaktadır. Türkiye'nin komşuları ve sınırlarını içeren bilişsel alt yapının sosyal bilgiler öğretim programında yer almasına rağmen Türkiye'nin idari birimleri konusunun ise önceki öğrenmelerde bulunmadığı görülmüştür (Şekil 7).

Şekil 7. Bölgeler, Ülkeler ve Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına İlişkin Bulgular

TARTIŞMA ve SONUÇ

Lise coğrafya öğretim programı yedi öğrenme alanından oluşmaktadır. Birinci öğrenme alanı coğrafya disiplininin genel özelliklerini içermektedir 4. sınıf düzeyinde insan-doğa etkileşimi konusunun coğrafya ile ilişkili olduğu söylenebilir. 7. sınıf 6. öğrenme alanında sosyal bilimlerin çalışma alanlarını içeren öğrenme çıktısının coğrafyanın temel kavramları ve kuramsal çerçevesine özgü ön öğrenmeleri içerdiği söylenebilir. Injeong ve Andrew (2013) coğrafya öğretmenleri ve alandaki akademisyenler ile yaptıkları araştırmada öğrencilerin üniversite seviyesindeki derslerin zorluklarının üstesinden gelmeleri için temel akademik bilgi ve becerilere sahip olmaları gerektiğini belirlenmiştir. Al-Nofli (2014) ise öğrencilerin coğrafyayı okul müfredatından öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır.

Coğrafya öğretim programı 2. öğrenme alanı mekansal bilgi teknolojileri başlığını içermektedir. Bu başlık altındaki öğrenme çıktıların ön öğrenmelerini oluşturacak konuların sosyal bilgiler öğretim programı 4.,5. ve 6. sınıflarda 2. öğrenme alanında yer aldığı görülür. Bu öğrenme alanlarında yer alan öğrenme çıktıları temel harita bilgisi ve göreceli konum konuları ile ilişkilidir. Koordinat sistemi, matematik konum (mutlak konum) ile ilişkili konuların ön öğrenmelerinin önceki eğitim kademelerinde yer almadığı söylenebilir. Özellikle konum bir yerin adresini ifade etmesi bağlamında coğrafyada oldukça önemli bir kavramdır (Özey, 2004). Çünkü ülkelerin doğal ve beşeri özellikleri sahip oldukları coğrafi konum ile doğrudan ilişkilidir (Güner, 2014). 2. öğrenme alanına ilişkin bir diğer sonuç ise öğretim programlarında öğrenme çıktıların içerikleri incelendiğinde harita ve harita türlerinin konum konusundan önce ele alındığı görülmektedir. Harita uygulamalarının temelini oluşturan mutlak konum olgusunun öğrenilmeden harita ve türlerinin anlaşılabilirliğini güçleştireceği söylenebilir. Nitekim Abbak (2021) öğrencilerin haritalardan yararlanarak yön bulma ve konum belirleme gibi becerilerinin de zayıflığına dikkat çekmektedir. Akkuş ve Kuzey (2018) de ortaokul öğrencilerinin harita bilgilerine ilişkin bazı kazanımların yetersiz olduğuna vurgu yapmıştır.

Doğal sistemler ve süreçler öğrenme alanı iklim bilgisi ile ilişkili olup bu öğrenme alanında ön öğrenmelerin bir önceki sınıf düzeyinde oluşturulduğu söylenebilir. Ancak iklim konusunun yalnız 8. sınıf fen bilimleri öğretim programında yer aldığı; sosyal bilgiler öğretim programında konuya ilişkin ön öğrenmeleri sağlayacak öğrenme çıktıların bulunmadığı söylenebilir. İklim konusunun sınıf kademelerine dengeli biçimde dağıtılması ve konu ile ilgili temel bilgilerin erken dönemlerde öğretilmesi, lisede konunun daha kolay anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Beşeri sistemler ve süreçler öğrenme alanı incelendiğinde ise nüfus konusu üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Bu öğrenme alanı için öğrenci hazırbulunuşluğunu sağlayacak ön öğrenmelerin eksik olduğu söylenebilir. Çünkü önceki öğretim kademelerinde nüfus sayımları, nüfus yapısı, Türkiye'nin nüfus özellikleri konularının yer almadığı görülmektedir.

Ekonomik Faaliyetler ve Etkileri adlı öğrenme alanını destekleyen öğrenme çıktıların sosyal bilgiler öğretim programı 4., 5., 6. ve 7. sınıf kademelerinde yer aldığı görülmektedir. 6. öğrenme alanında yer alan afetler ve sürdürülebilir çevre konuları ile ilişkili öğrenme çıktıları ise sosyal bilgiler ve fen bilimleri derslerinde yer almaktadır. Ancak yer kökenli afetlere yönelik yer kürenin oluşumu konusunun bir önceki öğretim kademelerinde incelenen öğretim programlarında yer almaması eksiklik olarak değerlendirilebilir. Coğrafya öğretim programının son öğrenme alanı bölgeler, ülkeler ve küresel bağlantılar başlığını içerir. Bu öğrenme alanı ile ilişkili olarak Türkiye'nin idari birimlerinin ortaokul sosyal bilgiler öğretim programında yer almadığı görülmektedir. Genel

olarak değerlendirildiğinde dokuzuncu sınıf coğrafya öğretim programına ön öğrenmeleri sağlayacak bilgilerin sosyal bilgiler ve fen bilimleri öğretim programlarında temel düzeyde verildiği söylenebilir. Koordinat sistemi, Türkiye'nin nüfus özellikleri, yer kürenin oluşumu, Türkiye'nin idari bölümleri konularının ise eksik bırakıldığı söylenebilir.

ÖNERİLER

Sosyal bilgiler, fen bilimleri öğrenme çıktıları ile lise coğrafya dersi öğrenme çıktılarının Bloom Taksonomisine göre değerlendirilebileceği çalışmalar yapılarak alana katkı sağlanabilir. Lise 9. sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine hazırlanışını ortaya koyan çalışmalar zenginleştirilerek sosyal bilgiler öğretim programına öneriler sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Abbak, A. C. (2021). Harita okuma ve yorumlama becerisinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi (JOSSE)*, 4(1), 158–180.
- Açıkgöz, K. Ü. (2004). *Aktif öğrenme*. Eğitim Dünyası Yayınları.
- Aksu, M., & Sarı, C. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin coğrafya içerikli ünitelerine ilişkin görüşleri (Ankara ili örneği). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(2), 17–36.
- Akkuş, Z., & Kuzey, M. (2018). Ortaokul öğrencilerinin harita ve yön becerilerine sahip olma ve bu becerileri yaşama aktarabilme durumları üzerine bir değerlendirme. *Milli Eğitim Dergisi*, 218, 201–233.
- Alıcı, Ş., & Şahin, V. (Eds.). (2021). *Her yönüyle ilkokula hazır bulunuşluk ve uyum süreci: Öğretmenin el kitabı* (1. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Al-Nofli, M. A. (2014). Omani students' definitions of geography. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 23(2), 166–178. <https://doi.org/10.1080/10382046.2014.891423>
- Appleton, K., & Asoko, H. (1996). A case study of a teacher's progress toward using a constructivist view of learning to inform teaching in elementary science. *Science Education*, 80, 165–180.
- Ayan, M., & Özkan, H. H. (2022). Ortaokul 7. sınıf matematik ders kitabının yapılandırmacı öğrenme açısından değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 9 (2), 255–290.
- Bloom, B. S. (1979). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (D. A. Özçelik, Çev.). Milli Eğitim Basımevi.
- Bloom, B. S. (1998). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (D. A. Özçelik, Çev., 3. baskı). MEB Yayınları.
- Büyükkaragöz, S., & Sünbül, A. M. (1997, Eylül). Öğretmen adaylarının yeterlilik düzeyleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Sempozyumunda sunulan bildiri*, İzmir.
- Demirel, Ö. (2010). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (13. baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Demirkaya, H., & Karacan, H. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya görsellerine ilişkin öğrenci görüşleri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 54–87. <https://doi.org/10.33206/mjss.474967>
- Durmuş, E., & Baş, K. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya kavramına ilişkin metaforik algıları. *Fırat University Journal of Social Sciences*, 26 (1), 75–92. <https://doi.org/10.18069/fusbed.85640>
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan Yayınları.
- Güner, İ. (2014). Türkiye'nin coğrafi konumu, sınırları ve jeopolitiği. İçinde H. Yazıcı & N. Koca (Eds.), *Türkiye coğrafyası ve jeopolitiği* (ss. 1–37). Pegem Akademi.

- Harman, G., & Çelikler, D. (2012). Eğitimde hazır bulunuşluğun önemi üzerine bir derleme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 147–156.
- Jo, I., & Milson, A. J. (2013). College readiness for geography: Perceptions of high school teachers and college faculty. *Journal of Geography*, 112 (5), 193–204. <https://doi.org/10.1080/00221341.2012.76171>
- Kaçar, T., & Bulut, B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programı ve 4–7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının coğrafya kavramları bağlamında değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 652–679. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.738637>
- Mercan Uzun, E., & Alat, K. (2017). Okul öncesi dönemde uygulanan “Okula Hazırız” eğitim programının ilkökul birinci sınıf öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerine etkisi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 36 (2), 59–80. <https://doi.org/10.7822/omuefd.373028>
- Ocak, G., & Bulut, R. (2014). Sosyal bilgiler programındaki coğrafya konuları ile ilgili etkinliklere ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty*, 1(28). <https://doi.org/10.21764/efd.12403>
- Özey, R. (2004). *Dünya ve Türkiye ölçeğinde siyasi coğrafya*. Aktif Yayınevi.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (14. baskı).
- Sherman, T. M., & Kurshan, B. L. (2005, Şubat). Constructing learning: Using technology to support teaching for understanding. *Learning & Leading with Technology*, 32 (5), 10–13, 39.
- Şahin, V. (2019). Kültürel coğrafya bakımından hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders programlarına bir yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi*, 48 (222), 173–183.
- Şeyhoğlu, A., & Geçit, Y. (t.y.). Üstün yetenekli öğrencilerin coğrafyaya yönelik tutumlarının kişisel özellikleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi (USBED) / International Social Science Education Journal (ISSEJ)*, 1(1).
- Tekin, H., & Koçyiğit, S. (2020). Öz düzenleme becerilerinin ilkökula hazırbulunuşluk üzerindeki etkisi. *Kastamonu Education Journal*, 28 (5), 1932–1945. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3928>
- Seow, T., & Ho, L.-C. (2016). Singapore teachers’ beliefs about the purpose of climate change education and student readiness to handle controversy. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 25 (4), 358–371. <https://doi.org/10.1080/10382046.2016.1207993>
- Tuna, A., & Kaçar, A. (2005). İlköğretim matematik öğretmenliği programına başlayan öğrencilerin lise 2 matematik konularındaki hazır bulunuşluk düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (1), 117–128.
- Turaçoğlu, İ., & Kartal, M. (2014). Öğrencilerin 9. sınıf kimya dersi bilişsel hazırbulunuşluk düzeylerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 21–36.
- Tülümen, M. (2018). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik kaygı ve tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*.
- Yılmaz, E., Ablak, S., & Akpınar, E. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında coğrafya konuları üzerine yapılmış bilimsel yayınlara analitik bir bakış. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 365–384. <https://doi.org/10.17679/inuefd>

Etik Metni: “Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Çalışmada dokümanlar kullanıldığı için etik kurul raporu alınmamıştır.”

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Yazarın katkı oranı %100'dür.

KATKI ORANI	KATKIDA BULUNAN YAZAR(LAR)
Fikir ve Kavramsal Örgü	Nalan Altay
Literatür Tarama	Nalan Altay
Yöntem	Nalan Altay
Veri Toplama	Nalan Altay
Verilerin Analizi	Nalan Altay
Bulgular	Nalan Altay
Tartışma ve Yorum	Nalan Altay

Finansal Destek: Bu çalışmanın yazım sürecinde katkı ve destek alınmamıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Makale ile ilgili tüm veriler makalenin içinde yer almaktadır.

Çıkar Çatışması: Yazarın araştırma ile ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşlarla herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu eser CC BY (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>) ile lisanslanmıştır.

Sorumluluk Reddi/Yayıncı Notu: Tüm yayınlarda yer alan ifade, görüş ve veriler yazar(lar) ve katkıda bulunan(lar)ın görüşleridir. IJETSAR ve/veya editör(ler), içerikte belirtilen herhangi bir fikir, yöntem, talimat veya üründen kaynaklanan kişiler veya mülke yönelik zararlardan ve ihlallerden sorumlu değildir.